

‘રાજ સંભાળ’ ગાયનો
દુકસાર

૧૨૨૭૮

III ॥ ૐ ॥
~~18~~ 7
 1925 1925

શ્રી આર્ય નૈતિક નાટક સમાજ.

રાજ સંભાળ.

નાટકનો દુકસાર તથા ગાયનો.
 રચાવી પ્રસીદ્ધ કરનાર.

નકુભાઈ કાલુભાઈ શાહ.

માલેક:—“ શ્રી આર્ય નૈતિક નાટક સમાજ.”

હાલ મુકામ ધીકાંઠા ભારત ભુવન થીએટર—
 અમદાવાદ.

જેન એડવોકેટ પ્રો. પ્રેમભાઈ વાડીલાલ આપુલાલ શાહે
 જાપી ધીકાંઠા વાડી—અમદાવાદ.

વિક્રમ સંવત ૧૯૮૧
 આવૃત્તી ૮ મી.

ઈ.સ. ૧૯૨૫
 પ્રત ૨૫૦૬

દિ. ૧૯૨૫ ડીસેમ્બર ૧૪

પાત્ર પરિચય.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૨૨૭

પુરુષવર્ગ.

છત્રપતિ શિવાજી—આર્ય ધર્મ રક્ષક, મરાઠી રીઆસતનો સંસ્થાપક

સંભાજી—યુવરાજ પાછળથી “ છત્રપતિ. ”

જ્ઞાનરામ—સંભાજીનો ન્હાનો ભાઈ.

શાહુ—જ્ઞાનરામનો બાલકુમાર ભાવિ છત્રપતિ.

દેવામી સમર્થ—શીવાજીના પદારાજના મુર.

શીર્કે ગણાજીરાવ—શીર્કે કુળનો અગ્રગણ્ય, ગણ્યનો એક સરદાર,
શિવાજીનો જમાઈ.

શીર્કે દાસનારાવ—તૌકા સૈન્યનો એક સરદાર, તુલસીનો પતિ.

મોરોપંત—મુખ્ય પ્રધાન.

જોત્તાજી—નીમકલહવાદ સેનાપતિ.

કલુશા કમળ—કુતોજનો એક પ્રખ્યાત બ્રાહ્મણ. સંભાજીનો
વિશ્વાસુ સલાહકાર.

સટવાજી—કમળનો મિત્ર.

પાટીલ—એક પહેલવાન કમળનો સમરો.

સ્ત્રી વર્ગ

યેસુબાઈ—સંભાજીની ધર્મ શીવ પટરાણી.

તાસુબાઈ—રામરામની પત્ની.

તુલસી—દોહતરાવની વામદતા સ્ત્રી, પાછળથી સંભાજીનું પ્રેમપાત્ર.

સમુદા—પાટીલની ઉછંખણ છોકરી, કમળની સ્ત્રી.

ગંગા—સટવાજીની ભેરી.

શિવાજી દાસ, દાસીઓ. વારાંખનાઓ. સીપાઈઓ, પહેલવાનો વિગેરે વિગેરે.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગ શ્રગતી ક પીરાઝિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૯૨૨૭૮ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ રામ રામીય

વિષય ટ - :૨-૧

Reg No. 100.

3

શ્રી.

‘રાજ સંભાળ’

નાટકનો પ્રવેશાનુક્રમ હુકસાર.

અંક ૧ લો.

મંગળાચરણ વસ્તુસૂચન.

પ્રવેશ ૧ લો—લગ્નમંડપ-દોલતરાવ શીર્કિ તથા હીરાજી ફરજંદની પુત્રી તુલસીના લગ્નનો સમારંભ. રાજકુમાર રાજરામનું રજ્ય-આગ્રા તથા પોશાક લઇને આવવું. લગ્નની પૂર્ણાહુતી થયા પહેલાં યુવરાજ સંભાળના સલાહકાર કડુશા કમળનું છત્રપતીના સહી સીકા વાળું લગ્ન અટકાવવાનું બનાવડી આગ્રાપત્ર લઇને આવવું. ફરમાન મુજબ રાજરામને લગ્ન અટકાવવાં. ગભરાવું સટવાનું કમળની તુલસીને સાથે મોકલવાની માગણી રાજરામની શંકા. પત્રીઆગ્રાપત્ર લખાવી લાવવાના બહાનાથી કમળએ પોતાનું બનાવડી આગ્રાપત્ર પાછું લઇ ફાડી નાંખવું. રાજરામનો ક્રોધ. સંભાળનું આત્રવું બન્ને ભાઈઓ વચ્ચે તકરાર. ગણાજી શીર્કિનું વચ્ચે પડવું. સાત વધી પડતાં સંભાળએ શીર્કિકુલના વિનાશની તથા તુલસીની વરમાળા પહેરનારનો શીરચ્છેદ કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરવી. મોક્ષપંતમુ ઉશ્કેરાઇ બંન્ને સંભાળને દુર કરવાનો હુકમ કરવો.

ગુસ્સાના આવેશમાં સંભાળના હાથે વરરાજ દોલતરાવનું ખુન-
દત્રપતિ શિવાળનું આગમન સંભાળ કદ.

ટોલો.

પ્રવેશ ૨ જો—સગુણાનો પુરુષો પ્રત્યે તિરસ્કાર, પોતાની આકરડી
ગંગાને બોલાવવા ગંગાના ધણી સટવાળનું આવવું ગંગા પરણી
છે એ વાત જાણતાંજ સગુણાનું ચીડામ જવું સટવાળનો
ઉપદેશ. ઉપદેશ ન સાંભળતાં એને નોકરી પરથી દુર કરવા.
સટવાળનું કબજાને તેડવા જવું. ગંગાનું આવવું. પોતાનાં લક્ષ
થવાનાં છે એમ ગંગા પાસેથી જાણતાંજ સગુણાનું ગભરાવું. સટ-
વાનું-કબજાનેલક્ષને આવવું. કબજાની સગુણા પાસે પ્રેમ માગણી.
સગુણાનો તિરસ્કાર. પાટીલનું આવવું સગુણાનો દોંગ પુત્રી પ્રેમને
લીધે પાટીને પહેલવાનો પાસે પધારણા મીઝમાનોનો
કરાવેલો સત્કાર.

પ્રવેશ ૩ જો—ન્યાયનો દરબાર-દોલતરાવ શર્કિના ખુનના બદ-
લામાં હત્રપતિ શિવાળ મહારાજની યુવરાજ સંભાળના
શિરચ્છેદની આજ્ઞા. જોતાળની વિનવણી ન્યાયી શિવાળની
દ્રઢતા. સંભાળની પત્નિ યેસુઆઇનું આવવું. પોતાના સૌભાગ્ય
માટે દયા માગવી. શિવાળની અડગ વૃત્તિ. યેસુઆઇનું લાચારીથી
પતિ સાથેજ મરતા તૈયાર થવું, શુર સમર્થનું આગમન.
સંભાળનો બચાવ. ગુન્હાની શિક્ષા બદલ યુવરાજપદથી પદબ્રજ
કરી કદ કરવાનો શિવાળનો હુકમ.

પ્રવેશ ૪ થો—વૈરની આગમાં બળી રહેલી તુલસીનું સંભાળ ઉપર
વૈર લેવાનાં વિચારમાં આવવું. ગણાળનું ઉસ્કેરાયલી હાલતમાં
આવવું. તુલસીનાં મ્હેણાંથી વધારે ઉસ્કેરાઇ, સંભાળ પર વૈરનો
ચૂરેપૂરો બદલો લેવાનો સંકલ્પ કરી ગણાળનું દુશ્મનના પક્ષમાં

જવું. તુલસીના વિચાર સાંભળતાં દૂષાળ રહેલા કબજીનું પ્રમિદ્ધ થવું. હામાં હા મિલાતી, સંભાળી વૈર લેવામાં સ્થાયી થવાનું વચન આપવું અને બદલામાં તુલસીના પ્રેમની માગણી કરવી. સંભાળ ઉપર વૈર લઈ પોતાના જીવનનો અંત લાવવાની ઈચ્છા રાખનાર તુલસીએ કપટ વચનથી કબજીને રમાડી લેવો અને આશ્વાસનયુક્ત વચનોથી તેને પોતાના પક્ષમાં મેળવી લેવો, કબજીનું આનંદમાં આવી જવું તુલસીનો કર્મગતિનો અકસોસ,

પ્રવેશ ૫ મો—મહાકવ્ય-રાજરામની સ્ત્રી તારા બાઈનો સખીએ સાથે વિનોદ યુવરાજપદ રાજરામને મળ્યાના સમાચાર, ભવિષ્યમાં મહારાણી થવાની તારાબાઈની મહત્વાકાંક્ષા રાજરામનું આગમન, તારાના વિચારો સાંભળી ઉદ્વિગ્ન થવું, હક્કદારનો હક્ક ફૂંચાવી રાજ થવામાં રહેલા અધર્મનું વિવચન, ઉપદેશ, તારાનો પશ્ચાતાપ અને બાલ શાહુને ભાવી જીવંતી તરીકે અભિવદન.

પ્રવેશ ૬ ઠો—કામીક-કબજીને ગમે તે યુક્તિથી સગુણને પરણવાનો નિશ્ચય સટવાળીને સ્ત્રી બનાવીને પાટીલને તેની સાથે લગ્ન કરવાની લાલચ આપવી અને પાટીલનાં લગ્ન કરાવી દેવાના બદલામાં સગુણ સાથે પોતાના લગ્ન કરવાનું નકો કરી લેવું. બન્ને જોડાનાં લગ્ન.

પ્રવેશ ૭ મો—રાજમહેલનો એક ભાગ-શિવાજી મહારાજની આખર સ્થિતિ. રાજરામને રાજમુકુટ સોંપવાની મહારાજની ઈચ્છા હક્કદારનો હક્ક હક્કદારનેજ આપવાની રાજરામની અંતરેચ્છા. પ્રધાન મોરોપંત તથા રાજ્યના ખીજા સરદારોની પશુ એ વાતમાં સંમતિ શિવાજીએ બાબેલું રાષ્ટ્રનું ભવિષ્ય સરદારોને

દૂરાગૃહ છત્રપતિએ સંભાળતે કેદમાંથી છુટો કરી બોલાવી મં-
ગાવવો. શિવાળનો સંભાળ પ્રત્યે સદ્બોધ સંભાળનો પીતા
પ્રત્યે કુટિલ વાકપ્રહાર મૃત્યુશૈયાપર સુતેલા વૃદ્ધ પીતાનો કળ-
કળતી આંતરડીનો શ્રાપ—

“શ્રાપ દઉંછું ધ્યાન મેહોતે દુષ્ટ તું મરજે સહી.
અંત સમયે ખાંધ દેવા મરાડો મળશે નહોં.
ચીતા રચવા સવા ખાંડી કાપ્ટ ના મળનાર છે,
લાશ તારી જંગલોમાં ઉઘાડી સડનાર છે.”

શિવાળનું અવસાન રાજ તરીકેની આંશુ દરતાંજ
સંભાળએ પીતાના શય સમક્ષ વરતાવેલો ત્રાસ, શિક્ષે
કુલના નીકંદનનો હુકમ તુલસીનું સંભાળ સથે પ્રપંચ
પ્રેમમીલન,

ટુલો.

અંક ૨ નો.

પ્રવેશ ૧ લો.—વિહારવાટિકા—સંભાળ તથા તુલસીનો રાગરંગ.
પોતાને નડતા કાંટા એક પછી એક નાશુદ કર્યા તેની ખુશાલી
કળજનાં કાવત્રાંતો પત્ર લઈ જનાર એક જનસુત્ર ને પકડોને
જેતાળનું આવવું કળજએ યુક્તિથી બાળ પલટાવી નાંખવી
સંભાળનો જેતાળ પ્રત્યે તીરસ્કાર પોતાના ઉપર ખોડું
આળ આવવાથી જેતાળનું રાજ્ય છોડી આલ્યા જવું.
યેસુબાઇનું આવવું. વટસાવિત્રીવૃત્ત હોવાથી સ્વામીના ચરણામૃતની
યાચના. સંભાળની કુટીલતા. યેસુબાઇને તુલસીને નમન કરવાની
આજ્ઞા. યેસુબાઇની આદર્શ પતિભક્તિ. પતિ આજ્ઞા. યેસુબાઇની

આદર્શ પાતલ કત. પતિ આગ્રાનું પાલન કરવા જતાં બાલ-
શાહુએ આવી યેસુઆઇને તુલસીને નમન કરતાં અટકાવ્યાં.
બાલશાહનો તુલસી પ્રત્યે તીરસ્કાર.

પ્રવેશ ૨ જો—દામીક—સ્ત્રીવેશમાં પાટીલ સાથે પરબેલ સટવાજીન
ગમ્મત. ગંગાનું આવવું. ઘણીનો પનો નથી લાગતો એથી
કેલેશ કરવો. પાટીલ પોતાની સ્ત્રીને ગંગાને સાંત્વન આપવા
કહેવું. ગંગાનું સટવાજીને સ્ત્રીવેશમાં જોઈને આશ્ચર્યચક્રીત
થવું. સગુણાનું પણ પોતાના ઘણીની ફરીઆદ કરવા માટે
આવવું. પાટીલની બેદરકારી સગુણાનું ચીડાઈને, કબજો ખેંચી-
કથી વશ કરવાની ઇચ્છાથી, એક બદુક લાઇ ચાલ્યા જવું. પાટીલે
ગંગાને પણ રગ્ન આપવી. સટવાજી તથા પાટીલના પ્રેમની રકઝક

પ્રવેશ ૩ જો—રાજમાર્ગ—પોતાના માર્ગમાં નડતા મોરોપંત રૂપી
કાંટાને ગમે તે ઉપાયે દુર કરવા ઘણા વખતથી તકલી રહેલી
તુલસીનું રાજ્યધ્વજ પામથી પસાર થવું. પહેરેગીરે નિયમાનુસાર
પ્રથમ ભગવાનું નમન કરી પછી રથને આગળ ચલાવવાની
ચેતવણી આપવી. તુલસીની અવગત, મોરોપંતનું આગમન તુલસીનું
પંત પ્રત્યે અયોગ્ય વર્તન, યેસુઆઇનો રથ નીકળના તુલસીના
રથને બાબુ ઉપર રખાવી, મહારાણી યેસુઆઇના રથને મોરોપંતે
પ્રથમ માર્ગ અપાવવો. તુલસીનો ક્રોધ. મોરોપંત ઉપર અપમાનનું
વૈર લેવાના ગુસ્સામાં ચાલ્યા જવું. સંભાળતે ભંભેરી મોરોપંતને
પકડવાનું ફરમાન આપીને એક સરદારને મોકલવો. રાજરામનું
આગમન. રાજ્યની સ્થિતિ માટે બળાપો. ફરમાનને તાપે થવા
પહેલાં સ્વમાન જાળવવા ખાતર મોરોપંતે આત્મહત્યા કરવી.
સંભાળનું આવવું અને ભાઈ વચ્ચે હૃદયપ્રાવક સંવાદ. અન્યાય

ન કરવા અને પ્રજ્ઞની હાથ ન લેવા રાજરામની છવપતિ સંભાળને વિનંતી. સંભાળએ પંતના મૃતદેહને ઠોકરે ડીચાય એ રીતે બાંધી આખા શહેરમાં ફેરવવાને હુકમ કરવો, સમસ્ત પ્રજાનો એ હુકમ સામે વિરોધ. સંભાળનો કહેર. રાજરામને કેદ કરવો, બાતશ હતું વચ્ચે પડવું અને વધુ ખરાણી થતી અટકાવવી.

પ્રવેશ ૪ થો—કામીક—સગુણા પોતાના બાપને લાંથી બંદુક લઇને નીકળી છે તેને ગમે તેમ કરીને શાંત કરવા સાડ ગંગાનું આવવું, ઘરને તાળું મારેલું જોઈ, ગભરાઈ, સગુણાની તપાર કરવા મેડીની બારીએથી ઘરમાં જવું. કબજાનું આવવું કંકશા સ્ત્રીના ધણીની સ્થિતિનો ચીતાર. સટવાળનું આવવું ને સગુણાની હકીકત કહેવી, કબજાએ સગુણાને પુરી રાખી છે એમ ઉત્તર આપતાં નીડરતા બતાવવી, ગંગા મેડી ઉપરથી આ વાત સાંભળે છે પણ પોતાનો ધણી પોતાને બીજાનાં ઘરમાં જુએતો બહેમાય તેથી ગંગાનું છુપાઈ રહેવું, સગુણાને આવતી જાણી કબજાનું ગભરાઈ જવું, સટવાળનું પાછળ જવું ત્યાં સગુણાનું આવવું, આલાનો ગુસ્સો માલા ઉપર કાઢવો અને સટવાળને સીડીએથી પટકવો, ગંગાનું પોતાના ધણીની કફેડી સ્થિતિ જોઈ વચ્ચે પડવું સગુણાનો તથા સટવાળનો બહેમ બન્નેએ ગુસ્સે થઈ ચાલ્યા જવું, કબજાનું આવવું. કબજાની કુટીલતાનું દર્શન, સટવાળનું આવવું. પોતાની જીલ્લ સમજતાં સટવાળનો કબજા ઉપર ક્રોધ. કબજાનો ગભરાટ.

પ્રવેશ ૫ મો—મહાલય, રાણી ચેસુબાઈની પતિભક્તિ અને સાંત્વન. સંભાળનો પશ્ચાતાપ, તારાનું આવવું અને યુક્તિ પૂર્વક સંભાળના ઉન્મત્તપ્રજ્ઞાનું જ્ઞાન કરાવવું, સંભાળએ રાજરામને

છુટો કરવાનો હુકમ કરવો. સન્માર્ગે વળવાની અશીર્વાદ આપેલા સંભાળનું તુલસી અને કમળના કુસંગથી પલટાઈ જવું. મલેપાન અવિચારીપણું ધર્મશીલરાણી ચેતુઆમને મલેપાન કરવાની આજ્ઞા પતીપરાયણાની મુંઝવણ,સ્વામી શ્રી સમર્થનું આગમન,પતી આજ્ઞા પાલનનો ઉપદેશ.સંત પુરૂષના તપોબળનો પૂન્યપ્રભાવ દારને બદલે દુધ.

ટુલો.

અંક ૩ જો.

પ્રવેશ ૧ લો—જોતાજની ઝુંપડી—રાજ્યસેવામાંથી દુર થયા પછી જોતાજ ખેડુત તરીકે જીવન માળે છે તેનું દીગદર્શન શીકારેથી પાછા ફરતા સંભાળનું તુલસી તથા કમળ સાથે આવવું સીંહના પંજથી ધવાએલ સંભાળ તુલસીની ઈચ્છાથી ઝુંપડીમાં ધડીબર વિગ્રાંતિ લે છે. નિદ્રાવશ થાય છે, તુલસી તથા કમળની કપટકળા, સંભાળને ઠાર મારવાની પેરવી ખેડુતને પોતાના, કામનું હથોઆર બનાવવા લાંચની લાલચ, ખેડુતનો અસ્વિકાર જોતાજનું જાહેર થવું, તકરાર. સંભાળનું જાગી જવું. ભેદ ખુલ્લો થતાં કમળ તથા તુલસીની સંભાળ પ્રત્યે જાહેર દુસ્મનાવટ, ગણાજનું યવન સૈન્ય સાથે આવી પહોંચવું.લડાઈ,સંભાળ સત્રના હાથમાં કેદ પકડાય છે.

પ્રવેશ ૨ જો—કોમીક—મંગાની સટવાજીને સ્ત્રીનો વેથ પહેરાવવાની હડ. સટવાજી સ્ત્રીનાં કપડાં ખેડે છે તેટલામાં સગુણી તથા પાડીવનું રામચારીની તપાસ કરવા માટે આવવું, સટવાજીનું અસહ સ્વરૂપમાં જાહેર થવું કમળની ભોપાળાં સમજાવવાં, કમ

જીનાં જુવસી સાથે લગ્ન થવાનાં છે તેની ખુશાલીની મીઠાસમાં જીવાનું આમંત્રણ આવવું સર્વેએ કમજી પ્રપંચ ઉઘાડો પાડવો અને તેની કજેતી કરવા સાથે ત્યાં જવું.

પ્રવેશ ૩ જી—શીર્ક મહાલયનાં અંતર-જે સ્થાને સંભાળએ દોલતરાવ શીર્કનું ખુન કર્યું છે તેજ સ્થાને સંભાળપર પૂરેપૂરું વેર લઈ બંગી મરવા તૈયાર થએલી તુલસીનો સંભાળને નિર્વશ કરવાનો પ્રયત્ન યેસુખાઈનો સંતાપ રાજરામની કુશળતાથી પોતાની જાળમાં પોતેજ પાંધાઈ જવાથી તુલસીનું મૃત્યુ. ગણાજી શીર્કનો કોષ, રાજરામને હાથે ગણાજીનો પગજય. સતી યેસુખાઈના ઉપદેશથી ગણાજીને જાનદાન. રાજરામનો અપકાર ઉપર ઉપકાર ગણાજી દેશદ્રોહી મટી દેશભક્ત બને છે.

પ્રવેશ ૪ થો—કામીક-વિભાગની પૂર્ણાહુતી-મરાઠી રાજ્યને પાય-માલ કરી મહારાષ્ટ્રના બની બેઠેલા સુબેદાર કમજીની તુલસીને પરણવા ઇઠમાઈથી નીકળવાની તૈયારી તુલસીના મૃત્યુ સમાચાર મળતાં રંમમાં બંચ. પાટીલ તથા ગંગાનો કમજી પ્રત્યે તીરસ્કાર. કમજીના નાક કાન કાપી લેવાનું બાદશાહી ફરમાન. પાપીને પાપવી સજા. સગુણ તથા કમજીનું કનોજ તરફ પ્રયાણ.

પ્રવેશ ૫ મો—કારાચુદ્ધ-પોતાની હાલતપર પરિતાપ પામતો કેદી સંભાળ રાજરામનું તેને ઊડાવવા માટે આવવું. કરેલા દુષ્કર્મોથી દુઃખ પામતા સંભાળનો ભાંજ મરવાનો નિશ્ચય દુસ્મન સેનાપતીનું સંભાળને શરણે થવા કહેવું, સંભાળનો ઇનકાર અને યુદ્ધનો સ્વિકાર. રાજરામનું રાજમુકુટ લઈ છટકી જવું યુદ્ધમાં સંભાળનો પરાજય. મહુમ જીવમતીના શ્રાપનું સાક્ષ્ય, બાદશાહના રાજમાલિકેનું દર્શન. તે બે સંભાળની અંતીમ સંતુષ્ટતા પ્રયોગની પૂર્ણાહુતિ.

રામ-સંભાળ.

નાટકનાં ગાયનો.

મંગળાચરણ.

ગૌરીકુમારને કોટીવાર નમસ્કાર હો

કાર્ય સફળ કરજો, વિધન સફળ હરજો;

દયાની દૃષ્ટિથી.....ગૌરીકુમાર.

શુભનિધાન ને દયાવાન છે છે સુખના ભંડાર;

રીદિ સીદિ ચરણોમાં રમતી, જય હો અધમ ઉદાર

જગતના આધાર છે, ભંતો અવતાર છે

શીશુગણ આશિષ યાચે સ્નેહ શુભ કર શંકુમાર-ગૌરી.

બાળાઓ-ધર્મીનો જય સદાય થાય છે રે

વાત વેદને પુરાણો એ ગાય છે

ધર્મીનો જય સદાય થાય છે,

અધર્મી હારી જાય છે.....રે વાત.

જગમાં સતીઆની બોલબાલા બોલાય છે,

હીણા હરામી વાટ કાઢે નિંદાય છે;

કુટિલો કદાચે કમોતે ભરાય છે,

સતકર્મ ભવશિંખુ સ્નેહ તથાય છે.

કરણી સમ તરણી એ ન્યાય છે;

હારે અંતે કરણી સમ તરણી એ ન્યાય છે....રે વાત

(૧)

સખીઓ—મણીમય મંડપ રચીઓરે સાહેલી આજ

રાજવી કઈ મળીઆ રીકે કુળની શોભા કાજ

મત્રકાલી મહમાલી રે હરખાલી રાજ,

લાડલો મનમાન્યો મોહન વરવા ચાલી આજ.

આર્ય ધર્મમાં ઉજળો ગૃહિણી ગૃહસંસાર,

પુરુષારથ ચારેકળે તોજ જીવનનો સાર.

વરમાળા વરરાજાને આરોપી આજ.

લાડલો તું ગૃહિણી થઈને કરજે ઘરનાં રાજ....મણીમય.

(૨)

નસ્યતારીઓ—ગોરસ બેચન કયસે જાગે સૈયાં. હારે દૈયાં

ઠાહે રોકત મોહિ ગ્વાલ-નંદલાલ લોલી ખાલ

ઝલ્લા કયસી એ ખરજૈયાં.....ગોરસ

છોર કલાર્ધ હારી જોબનવાસી

ઝૂક પરત ખલ જાય અરીરીરી હાય-જુયા જાય

અબ તો દુગી ગારી દૈયાં.....ગોરસ.

(૩)

સગુણા—હાય જબે માને નિંદાય નારી દેવી ?

પુરુષેનું ગુમાન કરે સીનું અપમાન;

નથી સીધી મેટાઈ બેવી લેવી.....હાય.

ભારત રમણી એ છે નાર

એકને માને, એકને બાણે એકજ સમજે પ્રાણાધાર-ભા.

પતિને સમજે જગની જ્યોતી જીવનના અજવાળા

રોમ રોમ ને શ્વાસ શ્વાસ પરજપતી પ્રિયતમ નામની માળા

અહોનીશ એજ વિચાર.....ભારત.

કોઈ કરે વિશ્નુની ભક્તિ કોઈ કરે શંકરની સેવા,

સતિને! વિશ્નુ શિવ પતિ છે, અન્યથકી નહીં દેવા દેવા.

એજ કરે ભવપાર.....ભારત.

(૬)

તુલસી—અશુભૂત મૂલ કોપી કોડી અંકાયે,

પલટાયે જગ, જ્યાં ભાગ્યદશા પલટાયે.

મન વ્યર્થ રાખ અભિમાન માન ત્યાં રૂટે;

જેમાં જતાં કૃષ્ણ કાળાઓ ધનંજય લૂંટે,

ખલ દશહજાર હાથીનું હરિ જ્યાં રૂટે;

નહિ આવે કથાએ કામ તણખડું ન તૂટે.

નવ્યાદ રહે કરંમાં હથીઆર કટાયે.....પલટાયે

(૭)

તારા-સખીઓ—સલુણી શાળી જુઓ લટક મટક કરતી,

ખ્યારી લાડીલી આવે;

પતીની ખ્યારી આવે, હસી જગને હસાવે.

લલના લલીલ લોચનીઆમાં લાલને લોચાવે

—સીલી.

નવયોવન, નવ વાટિકા, નવલાં નવલાં હેત;
 નવચેતન, નવરસ ભર્યાં; નવજીવન સ કેત.
 પ્રીતિનાં વિશ્વ રચાવે, પિયુમાંબે વિશ્વ વસાવે.
 ઝહાલાના ઝહાલમાં, વાણી વીલાસમાં,
 રસશંગાર જગાવે રસીલી લાડીલી આવે સલુણી.

(૮)

તારા-સખીઓ:—ચાલ હવે ચાલ તને બોલાવે લાલ, *
 રંગમહેત્રે તું ચાલ અલબેલડી.
 પ્રીતમના પ્રેમના પરગમાં, ઓ બહેનડી !
 ઘેલી બની વરઘેલડી બહેનડી-ઘેલી બની-ચાલ
 ગઘ હારી હુંતો કેડો છોડ છોડ છોડ
 માનભૂખી ઓ મહિલા શું સુખડું મરેડ ?
 પૂરા કર તારા કેડ મળી મનગમતી બેડ;
 સખી ! રવામી સંગે રંગે ખીલજે રસીલી
 જેમ વૃક્ષે વીંટાએલા વેલડી.....ચાલ.

સગુણા-કુળજી-

(૬)

વાંદર પુંછ વીર :! જોખી ધા તારા પડે,
 ધીંગા છોડે ધીર ચાર ફડાકે ચાળખા..
 રંગડો જમાવ ઘેરાં નેણલાં મીલાવ,
 મૂડી મનમનો મેલ તારો રંગડો જમાવ.

ધાક ન બતાવ તારું જોર ન જણાવ.

આ જોગણીને જુવા તારું જોર ન જણાવ.

{ આતો ત્રેપનમો વીર છે
હું કહું. તે નહિં કરો તો મામલો ગંભીર છે }
{ કરશું—કરશું—કરશું. }

તો—નાચ નાચીને બતાવ હાવભાવથી લોભાવ
પૂરાં નખરાં જણાવ મારી લાડીલી

અંક ૨ જો.

(૧૦)

સાહેબીઓ—રતીવર આજે રતી સહુ રાજે સખી

લોચન રંજન રનેહ સુધાકર

અમર એ વિરાજે સખી.....રતી.

પ્રણયકલા વિહારી, રણશૂર ધીર ધારી;

દિનમણી દિવ્ય આજે, ઉદિત ઉદ્ધાર કાજે;

વિરલ સુયશ, વિમલ કીરતી

યુગલ એ વિસાજે સખી.....રતી.

(૧૧)

તુલસી—સાંવસીઆરે કાહે મારે નજરીયાં

નજરીઆં (૨) સાંવસીઆરે—કાહે.

ચંચલ ગોરી, મહાશર નયનાં
ચીતવન મારે કટરીઆરે-કાઢે
બીન્દ્રાબનકી ફ્રંજ ગલીમેં
ગોરસ બેસત ગુજરીઆરે—કાઢે

ચેમુબાઇ— (૧૨)

યૌવન, ધનમદ રાજ્યમદ મદિરા મદ મહામાર
એકજ મદ અવળુ કરે, તો સાથ ગળ્યા અહીં ચાર
એ મદમાં માન મરડાશે, વૃથા અભિમાન ના કરીએ
ઉદય રવી આથમી જાશે, અતિ અન્યાય ના કરીએ.
ગુમાવ્યા રાજ્ય અવિચારે, બુઝે ઇતિહાસ આધારે
છો સમજુ સર્વ સમજાશે, જરા અવિચારથી ડરીએ,
નિશાના મદમહીં ડુલી, ભરોંસે ના જવું ભુલી
અખર શી કાલ શું થાશે, વૃથા અભિમાન ના ધરીએ.

(૧૩)

પાટીલ-સટવાળુ-પ્યારે પ્રીતમજી છોરો મંચ પાય લાગુરે,
માઝી રાણી પટલાણી તૂલા કાય સાંગુરે-પ્યારે.
કરો તુમ જાની રહમ હમકો કયોં સતાતી હો ?
અપની સુરતે લંગુરસે બુલાતે હો.
પ્રીયા તું પ્રાણ માઝી કસાલા સતાતી હો ?
જેબન મદવાલી મયંતો લોલીભાલી હું બાલા પ્યારે

(૧૪)

પાટીત્ર-સટવો-ખ્યારી ઘુંઘટપટ જોલ કંઈક મીઠું મીઠું
જોલ મારી રંગી

બાધા જોડ્યાની લોત્ર અંત સુધી રહું
અજોલ—માર

{ તને જોઈએ છીએ શું ?
લાવી આપશો ?
હા. હા. હા. }

સાંગ સતારા હું જઈ, રેશમી લુગડી હું લાઉ.
જબલપૂર, જોધપૂર નાગપૂર, પંદરપૂર, ઉદેપૂર;
જયપૂર, હીરાપૂર, રતનપૂર, મણીપૂર, રાયપૂર,
ત્યાંથી નવું નવું લાવું મારી નવીને પેરાવું—મારી.

એ સાંભળો સાંભળો એક રહી ગયું.

{ જોલો શું ?
સોનાપૂર
બુલ્યા બુલ્યા સોલાપૂર. }

ભલે સોલાપુર જાઉ. તાજે ચેવડો મંગાવું
મહીં ચટણી મિલાઈ ગરમાગરમ ધમધમાટ (૨)
ઉપર પાઉ ઠંડાપાણી જોલો મીઠી મીઠી તાણી—માર

(૧૫)

ઠખજી— ચતુરા શો તારો ચટકો;

ગંગા — { જા જા દૂર થા.

સટવો— { અરે વાહ તારો લટકો !

માનો વાત મારી,

વશ રાખ જીમ તરી

મુખડું સાકર કટકો—ચતુરા.

ઘટઘટ ભરી શઠ નટખટ ખટપટ;

ફટ છે નફટ નટ લંપટ હટકટ.

વાહરે ખ્યારી,

મા તમારી.

રામા છતાં હું રાંડ્યા જેવો,

રાંડાપો છતે ધણીએ તારે એવો,

શરમ શરમ છે હરામી હજારવાર;

ઘેડો છું બીલદાર

મહોં સંભાળ.

આવ્યો કાળ.....ચતુરા.

(૧૬)

ધેસુબાઈ—પ્રણય અમૃત પીનારાને મરણુદરકાર શા માટે ?

ડુગ્યા છે તે તર્યા સાથા, પછી ભવપાર શા માટે !

તમારું એક આંસુ ને અમારાં આંસુના સિન્ધુ

ખરાબર છે પછી બાકી જમા ઉધાર શા માટે ?

જીવન જો પ્રેમમા ખોયાં. મરણ જો પ્રેમનાં જોયાં;
ગજનીએ સ્વર્ગ પશુ પ્રેમે, પછી અગાર શા મટે ?

(૧૭)

તુલસી— { છે પંથ વિષમય પ્રણયના, વિષથી ભર્યા સંસારમાં
સંભાળ— { વિષપાન છે વહાલાં, ન પરવા પ્રેમની તલભારજ્યાં;

* * *
અમે નિર્દયને અણમોલ અમારાં દેધાં દેહનાં દાન.
ગઈ અંતરની ઓળખાણ.

જીવન ધન આપું શું એધાણ ?.....અમે.
યૌવન મધુ ને પ્રેમરસનાં સ્થાન સહુ રસીઆ કહે;
અધુરા ધરાએ રસથકી, પુરા રસીક તરસ્યા રહે.

આ ઘડી જાય અણમોલ
પ્રિય ! અંતરના પટ ખોલ
જે મીઠાં વચનો ખોલ.
ખોલ કઈ લૂંટાય જીવન લહાણ-અમે.

અંક ૩ જો.

(૧૮)

છોકરીઓ—રાજ તારા ડુંગરીઆપર ખોલે ઓળા મોર
મોર જો ખોલે અપ્યા ખોલે
કોયલ કરેરે કલશોર (૩).....રાજ.

માઝપરાતે વીજલડી ચમકે
છાઈ ઘટા શી ઘનઘોર (૩)...રાજા.
કોકિલ કલરવ તું કરી બળતીને નવ બાળ,
હુ સુતી પીયુ વિરહમાં, હૈટે ઉઠે જવાળ
બાઈ મીરાં કહે પ્રભુ ગીરધર નાગર
તું મારા ચીતડાને ચોર.....રાજા.

(૧૯)

ગંગા } નારી વેશે નાથ તમારાં રૂડાં રૂપ સોહાય
સટવાળ- } રૂપ સોહાય જોતાં લલના લજવાય—નારી.
લટકે મટકે જ્યાં ચાલો, નખરે જ્યાં નયન નચાવે
લયકે કમર લયકાઈ જાય હાય..... નારી.
રામાં રહ આ તે કેવી ? હઠમાં શી દહાણુ લેવી ?
હઠથી હમેશાં હાંસી થાયથાયથાયનારી.

પા. ગં. સ. સટવાળ— (૨૦)

કાઠો નકટાતું નામ
સુઓ મુરખનો જામ
ખાય ખાય એને આઈ ખોડીઆરમાં
કરૂં મગદળ તૈયાર,
જરા લાગે નહીં વાર
પણ મારા ધણીને ન મારશો—કાઠો
હવે દેવને જમાડું વીરહાકે હું વગાડું

હું તો માંડું એક ફેંટ
જીવે સનીવારની પેંઠ.
ઘો માર ઘો માર-ઘો માર માર—કાઢો

(૨૧)

યેસુખાઈ—એ જન લવજલ તારણુહારાં,
હાન દયાનાં દેને પ્યારાં
સકળ ધરમનાં તારણુ એ છે,
પૂન્યે જગ પાવન કરનારાં—એ.
દૂર્જન દૂર્જનતા હીલ ધરશે,
ભલા ભલાઈ નીરંતર કરશે.
વૃત વિમલ એ આચરનારાં—સકળ—એ,

(૨૨)

વારાંગનાઓ—ગરવા લગાલે રે રસીલે પ્યારે સાજના
ખાલમ બેઠરદી મોરી પીર ન જાને (૩)
કીસસે કહું મયેં સીંગાર.....રસીલે.
બીનતી સુનલે યે મેરી, તેરી બનાલે (૩)
હીલસે કરું એકરાર.....રસીલે.

સગુણા—કબજી— (૨૩)

કનોજ જઈશું હરશું હરશું મનમાં મલકાશું
રંગે રસીશું સંગે જમીશું હૈયાં હલવશું
સુસ્તની બરફી મુંબઈનો હલવો રસગુલ્લાં ખાશું.

